

MINTAQA BARQAROR RIVOJLANISHIDA INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH TAHLILI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)

Safarov Botir Isaq o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisodiyot mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada Surxondaryo viloyati misolida mintaqalar barqaror rivojlanishida investitsiyalardan samarali foydalanish masalasi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Investitsiya jarayonlarining iqtisodiy samaradorligi, ularning hududiy rivojlanishga ta'siri, mavjud muammolar va istiqbollarni o'rganiladi. Tadqiqotda barqaror rivojlanish mezonlari bilan investitsion faoliyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ochib berilgan. Surxondaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari asosida investitsiyalarning samaradorligi ko'rsatkichlari statistik va analitik usullar yordamida baholangan. Shuningdek, hududiy investitsiya muhitini yaxshilashga oid ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar. Barqaror rivojlanish, investitsiya samaradorligi, hududiy iqtisodiyot, Surxondaryo viloyati, iqtisodiy tahlil, investitsiya muhit, innovatsion jarayonlar, moliyaviy oqimlar, iqtisodiy o'sish, investitsion strategiya.

Abstract

This article scientifically analyzes the issue of effective use of investments in the sustainable development of the region using the example of Surkhondaryo region. The economic efficiency of investment processes, their impact on regional development, existing problems and prospects are studied. The study reveals the inextricable link between sustainable development criteria and investment activities. Based on the socio-economic characteristics of Surkhondaryo region, investment efficiency indicators were assessed using statistical and analytical methods. Also, scientifically based recommendations were developed to improve the regional investment climate.

Keywords. Sustainable development, investment efficiency, regional economy, Surkhondaryo region, economic analysis, investment environment, innovation processes, financial flows, economic growth, investment strategy.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida mintaqalarning barqaror rivojlanishi masalasi nafaqat alohida hududlar, balki butun davlat iqtisodiy taraqqiyotini belgilovchi omilga aylanmoqda. Shu nuqtayi nazardan investitsiyalarning samarali yoʻnaltirilishi va ulardan oqilona foydalanish Surxondaryo viloyati uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Viloyatning geografik joylashuvi, tabiiy resurslari, transport-logistika imkoniyatlari, qishloq xoʻjaligi salohiyati va mehnat resurslari uni investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish uchun muhim hududlardan biriga aylantiradi.

Investitsiyalar barqaror rivojlanishning moliyaviy asosini yaratadi, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytiradi, yangi texnologiyalarni joriy etadi hamda bandlikni oshiradi. Shu bilan birga, ular ijtimoiy sohalarida ham sezilarli natijalar beradi: taʼlim va sogʻliqni saqlash infratuzilmasini yaxshilash, ekologik barqarorlikni taʼminlash, urbanizatsiya jarayonlarini boshqarish kabi. Biroq Surxondaryo viloyatida investitsiya faoliyatini tashkil etishda bir qator muammolar mavjud: moliyaviy manbalar yetishmasligi, xorijiy sarmoyadorlar uchun byurokratik toʻsiqlar, ishlab chiqarish infratuzilmasining cheklanganligi, ilmiy-innovatsion salohiyatning pastligi va mehnat resurslarining migratsion oqimlari.

Shu boisdan ushbu maqolada hududiy iqtisodiy rivojlanishda investitsiyalardan samarali foydalanish mexanizmlari, ularning ijobiy va salbiy jihatlari hamda istiqboldagi yoʻnalishlar ilmiy tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Barqaror rivojlanish va investitsiyalar oʻrtasidagi munosabat masalasi jahon ilmiy adabiyotida keng oʻrganilgan. Barqaror rivojlanish konsepsiyasini BMT tomonidan ilgari surilgan “Sustainable Development Goals” (SDG) dasturidan boshlab koʻplab tadqiqotchilar investitsiyalarning ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy samaralarini oʻrganishga eʼtibor qaratmoqda. Porter, Sachs va Stiglitz singari olimlar investitsiya oqimlari nafaqat iqtisodiy oʻsishni, balki ijtimoiy barqarorlikni ham taʼminlashi zarurligini taʼkidlaydilar.

Oʻzbekiston tajribasida esa investitsiya siyosatining samaradorligi davlat strategiyalari doirasida oʻrganilmoqda. Jumladan, Prezident qarorlari va “Yangi Oʻzbekiston – 2030 strategiyasi”da hududiy investitsiya siyosatini kuchaytirish, chet el kapitalini jalb qilish, mahalliy resurslardan oqilona foydalanish muhim vazifa sifatida belgilangan. Surxondaryo viloyati boʻyicha ayrim iqtisodchilar (Yoʻldoshev,

Abdurahmonov, Xolmatov va b.) o'z ishlarida qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida investitsiya oqimlarining samaradorligi past darajada ekanini qayd etishadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, investitsiya samaradorligi nafaqat moliyaviy daromad ko'rsatkichlari bilan, balki ularning hududiy barqarorlikka qo'shayotgan hissasi orqali baholanishi kerak. Bu jihatdan ijtimoiy barqarorlik, ekologik xavfsizlik, bandlik darajasi, infratuzilma rivojlanishi kabi indikatorlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, statistik tahlil, qiyosiy tahlil va regressiya modellaridan foydalanildi. Surxondaryo viloyatining 2015–2024 yillar bo'yicha investitsiya ko'rsatkichlari, hududiy iqtisodiy o'sish sur'atlari, sanoat va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, xizmat ko'rsatish sohasi hajmi, bandlik darajasi va eksport-import balansi asosiy ma'lumot manbai bo'ldi.

Tizimli yondashuvda investitsiyalarning nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarga, balki ijtimoiy va ekologik omillarga ham ta'siri o'rganildi. Statistik usullar orqali investitsiya hajmi va YaIM o'sishi o'rtasidagi korrelyatsiya aniqlanib, 0,72 koeffitsient natija berishi investitsiyaning ijobiy ta'sirini ko'rsatdi. Shuningdek, qiyosiy tahlil yordamida Surxondaryo viloyati boshqa viloyatlar – Toshkent, Samarqand va Farg'ona bilan solishtirildi. Bu orqali investitsiyalardan foydalanish samaradorligi jihatidan Surxondaryo hali yetarli darajada yuqori natijalarga erishmaganini ko'rsatdi.

Metodologiyaning yana bir muhim jihati – ekspert baholash usuli bo'lib, unda mahalliy iqtisodchilar, tadbirkorlar va davlat amaldorlarining fikrlari hisobga olindi. Bu orqali nazariy va amaliy qarashlarning uyg'unligi ta'minlandi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, 2015–2024 yillarda Surxondaryo viloyatida umumiy investitsiya hajmi 2,3 baravar oshgan bo'lsa-da, investitsiyalarning samaradorligi kutilgan darajada yuqori bo'lmadi. Investitsiyalar asosan qishloq xo'jaligi va qurilish sohalariga yo'naltirilgan bo'lib, sanoatning yuqori qo'shimcha qiymatli tarmoqlariga yetarlicha sarmoya jalb etilmadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, investitsiyalarni diversifikatsiya qilish zarur. Ayni paytda, viloyatda qayta ishlash sanoati, energetika va transport-logistika infratuzilmasiga yo'naltirilgan investitsiyalar samaradorlikni oshirishi mumkin. Ekologik barqarorlik nuqtayi nazaridan, investitsiyalar asosan "yashil energetika" loyihalariga yo'naltirilishi

kerak. Masalan, quyosh va shamol elektr stansiyalarini barpo etish hudud iqtisodiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy natijalardan kelib chiqilsa, investitsiyalar bandlik darajasini oshirishda muhim rol o'ynagan. So'nggi 5 yilda 45 mingdan ortiq yangi ish o'rni yaratilgan bo'lib, ularning katta qismi kichik biznes va xizmat ko'rsatish sohalariga to'g'ri keladi. Shuningdek, ijtimoiy infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar ta'lim va tibbiyot muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlashga xizmat qildi.

XULOSA

Surxondaryo viloyatining barqaror rivojlanishida investitsiyalardan samarali foydalanish masalasi kompleks yondashuvni talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, investitsiya hajmining o'sishi muhim bo'lsa-da, ularning samaradorligi ko'proq diversifikatsiya, innovatsion faoliyat va ekologik barqarorlik bilan belgilanadi.

Birinchidan, investitsiyalarni yuqori qo'shimcha qiymatli sanoat tarmoqlariga yo'naltirish zarur. Ikkinchidan, hududiy resurslardan oqilona foydalanish asosida energetika va qayta ishlash sohalarida "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi keng joriy etilishi kerak. Uchinchidan, xorijiy investitsiyalar uchun qulay muhit yaratish, byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, soliqqa oid imtiyozlarni takomillashtirish dolzarbdir. To'rtinchidan, ijtimoiy sohalarga yo'naltirilgan investitsiyalar barqaror rivojlanishning asosiy tayanchi bo'lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, investitsiyalardan samarali foydalanish Surxondaryo viloyatining iqtisodiy mustaqilligini, ijtimoiy barqarorligini va ekologik xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sachs J. The Age of Sustainable Development. – New York: Columbia University Press, 2015.
2. Stiglitz J. Globalization and its Discontents. – London: Penguin Books, 2017.
3. Porter M. Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1998.
4. BMT. Sustainable Development Goals. – New York, 2015.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Yangi O'zbekiston – 2030 strategiyasi" qarori. – Toshkent, 2023.
6. Абдурахмонов Қ. Регионал иқтисодиёт назарияси. – Тошкент: Фан, 2020.

7. Ёлдошев Ш. Инвестиция сиёсатининг ҳудудий хусусиятлари. – Тошкент: Иқтисод, 2021.
8. Хўлматов А. Барқарор ривожланишда инвестицияларнинг аҳамияти. – Самарқанд, 2019.
9. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари. – Тошкент, 2024.
10. Surxondaryo viloyati hokimligi rasmiy hisobotlari. – Termiz, 2024.